

Irodalmi szemle.

Gyulafehérvári Évkönyv.

(Az alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi egyesület hetedik Évkönyve. 1 térrajzzal és 4 képpel. A választmány megbízásából szerkeszti Koródy Péter theologiai tanár, egyleti első titkár. Gyulafehérvárt, a püspöki lyceum könyvnyomdája. 1895)

A kevés zajjal, de annál dícséretesebb buzgalommal működő egyesület 1893—94. évi tevékenységéről (1893 január 22-től 1894 január 10-ig) számol be a czímben foglalt Évkönyv, mely immár a hetedik életnyilvánulása a Dacia főhadparancsnoksága székhelyén és a régi Erdély metropolisában alig egy évtized előtt néhány lelkes tanár kezdeményezésére megalakult egyesületnek. A vidéki egyesületek közös sorsát: a részvétlenséget e nagyhivatású egyesület sem kerülheti el, habár az utóbbi év folyamán felmutatott sikereivel is jól kiérdemelheti vala a derék egyesület a vármegyei közönség anyagi támogatását. Szerencsére a cultus-budget szűkös jövedelemforrásaiból a vidéki egyesületek hathatós gyámolításában nagy érdemekkel bíró gr. Csáky Albin miniszter ide is juttatott s ez a segélyforrás dr. Cserni Béla tanárnak, az egyesület fáradhatatlan múzeum-igazgatójának a katonai kincstártól haszonbérbe nyert terület tovább-kutatására újabb alkalmúl szolgált. A társulati munkásság második támaszát Lönhardt Ferencz erdélyi püspökben bírja, a ki a hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat részére is állandó ásatási évi segélyeket helyezett volt kilátásba

A korlátolt pénzerőhöz képest csakis 1894 ápril-május havában rendezhettek ásatást s már a pénzforrás kiapadása után nyerhették meg a kolozsvári kir. főügyészség engedélyét az olesó rabmunka alkalmazhatására. A most feltárt épületrészlet 6 helyiséget és egy folyosót foglal magában. Nyilván valamelyik katonai méltóság otthonát képezé itt a mult években kitakart furdó közelében. A főfalak itt kelet nyugati, a válaszfalak éjszak-déli irányban készültek. Uglátszik egy sikátor által elkülönített két épületrészletet tárt fel dr. Cserni; de teljesen egyik alaprajzával sem készülhettek el. A kettő között boltozatos csatorna vezet több mellékkiaágazással délről északra. A harmadik számú helyiségben a LEG. XIII. G. bélyegeit viselő téglapadlót találtak. Egyébként

a XIII-ik legionnak összesen 11 bélyegvariánsát ásta ki dr. Cserni, mely bélyegváltozatok a megelőző évben már ismétlődtek. (Évkönyv, IV. 1891, V. 1892 és VI. 1894.) E bélyegek:

1. LEG. XIII. G.	2. LEG. XIII. G.
CALISTR.	3. LEG. XIII. G.
IV. DEIOTARVS.
4. LEG. XIII. G.
AEL. VALENS.	5. LEG. XIII. G.
ANTONINIANA.	6. LEG. XIII. G.
AVR. MARTINVS.
7. LEG. XIII. G.
AVR. GODES F(icit).	8. LEG. XIII. GE.
LVC. AQVILA.	9. LEG. XIII. G.
AVR. MENANDER.
10. LEG. XIII. GE.
AV. EVDOX.	11. LEG. XIII. G.
AVR VENTHIM.	

Egyik helyiség padlózatát 6 szögű és piskota alakú téglamozaikkal rakták volt ki. Lámpabélyegből FORTIS és AGILIS fordultak elő. Egy edény fülét $\omega\omega\omega\omega$ = KOZON bélyeg díszíté. Egy csonthajtű, bronzgyűrű, egy kisebb bronzdíszítmény s néhány faragott kő egészíti ki edénytöredékek mellett a leletlajstromot.

Az Évkönyv legbecsesebb része tehát dr. Cserni ásatási jelentése; de mások is hozzájárultak az Évkönyv tartalmához. Különösen Makkay Domokos Pápai Páriz Ferenc életrajza érdemel figyelmet. Igazán sajnálni tudjuk, hogy e jól megírt és sok új adatot tartalmazó irodalomtörténelmi tanulmány nem kerülhetett egészében ide, hanem elég sajtóságon az Évkönyv gazdasági beosztásának áldozatául a jövő Évkönyv folytatásául megszakad. Csak aztán ne osztanák még tovább. Általában az Évkönyvek jellegével nem igen fér össze ez a széttagozás s ha a nervus rerum gerendarum parancsoló kényszere elől kitérni nem lehet: inkább a hivatalos rész kivonatolásával, vagy a közlemények számának megapasztásával kell és lehet segíteni. Zlamál Ágost tanár, Kérészi István theologus 1717 február 8-beli úti-naplóját közli. Kétségen kívül, sok tanulságot nyújt a múlt század műveltségi állapotaira; de egészben kevés maradandóbb becű reflexiót találunk benne; a Pápai Páriz életrajzát kár volt ezért megtördelni. A Batthyány-könyvtár kézírattárából becsesebb közlendő is akad s szívesebben vesszük vala a városi levéltár regestáit, vagy valamelyik megyei család leveles ládájának tartalmát. Például Kiss Bálintnak az árpádkori nemzetségekről írt tanulmányából, vagy a N. Enyeden egyik padlás lomtárából napfényre került s a nagyszabeni honismertető egyesület (Verein für Landeskunde) Correspondenzblattjában kivonatolt Barcsay-okmányokhoz hasonlókat kérünk máskor. Hisz a káptalan birtokok, a gyönyörű székesegyház, a Martinuzzi kastély, vagy a Hegyalja sok viszontagságot átélte családainak változatos multjából a megye monographiájához közelebb eső közlemények kínálkoznak. A megye népeleti sajtóságairól, a magyarsági szigetek ethnographiájáról is mennyi újat lehetne adni! S bizony itt

bis dat qui cito dat, mert a vasút és divat nivelláló színeivel ezeket a sajátságokat maholnap eltünteti.

Csató János a megye derék alispánja, a kiváló ornithologus és botanicus a havasi gyopárnak egyik könnyen elérhető lelőhelyét mutatja be *In tre-Gáld* (Alsó-Gáld) vadregényes szorosának alsó végében (La tine).

Azzal az óhajttással zárjuk ismertetésünket: vajha a megye értelmisége abban a figyelemben és pártolásban részesítettne az egyet lelkes kis gárdájának önzetlen fáradozásait, a mire azok nemcsak a szakemberek előtt, hanem épen a közvetlenül érdekelt vármegye kebelében teljesen rászolgáltak!

Téglás Gábor.

Tűzetes Magyar Nyelvtan.

Tűzetes Magyar Nyelvtan történeti alapon. Balassa József közreműködésével írta Simónyi Zsigmond. I kt. Magyar Hanytan és Alaktan. A Magyar Tud. Akadémiától Lukács Krisztina díjjal jutalmazott pályamunka. Budapest, 1895. A Magyar Tud. Akadémia kiadása. 8° XVI, 735 l. Ár 6 frt, a Könyvkiadó Vállalat pártolói részére 4 frt 50 kr.

Elvégre tehát! Ime, nyilvánvaló jele, hogy „a karaván halad.“ A magyar Akadémia mindjobban belátja, hogy első szép feladata, a magyar nyelvet, mint tudományt ápolni. Az előttünk fekvő vas-kos kötet a Nyelvtörténeti- és a Táj-Szótár után, illetve velök egyidejűleg, világosan dokumentálja, hogy Akadémiánk feladata magaslatán áll, midőn pályadíjak és segélyek által ily nagyszabású s mondjuk ki, egyúttal nagybecsű munkák keletkezését s kiadását lehetővé teszi. Ez irányban tovább haladva, nyelvtudományunk legközelebb bátran odaállhat a legműveltebb idegen nemzetek ilyenmű tudományai mellé.

Kötetünket, mely minden magyar ember, de első sorban nyelvünk szakembere, a nyelvtudós teljes figyelmére méltó, kivált Brassai bácsi hazájában, Szily Kálmán előszava vezeti be. Ebben méltán és illő helyen adózik kegyelettel nagy Révaink nyelvészeti korszakos működésének, mely nélkül legfeljebb az évtizedek újabb hosszú sora után láthatott volna napvilágot egy tűzetes, tudományos magyar nyelvtan. De Révai „Grammatica“-ja, bár módszere úttörő, mivel azonban az akkori nyelvtudomány gyenge alapján halad és kezdetleges eszközeivel kénytelen vesződni, mai tudásunknak bizony már jócskán elavult. Mindamellett annyira nem lehetnek elújabb nyelvtudásaink sem a „Grammatica“ alapos ismerete nélkül, hogy minden továbbhaladásukban sokszor egyenesen rá vannak utalva. És így tekintve a dolgot, nyilvánvaló, hogy a Tűzetes Nyelvtan jog szerint nem is akar, nem is lehet más, mint az *Elaboratio Grammatica*-nak fejlődött nyelvészeti viszonyainkhoz képest új átdolgozása, vagyis korszerű új kiadása. Mert bár elég különös, de mégis úgy van, hogy míg magyar iskolai nyelvtanokban — melyek természetesen Révai öröké-